



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

The background of the entire page is a traditional marbled paper pattern. It features a dark, almost black base color with intricate, organic shapes in shades of reddish-brown and light tan. These shapes resemble cells or veins, creating a complex, textured appearance. The pattern is dense and covers the entire surface of the book cover.

Richardt & Becker,
Herregaarden
Gammel-Estrup
i Jylland,
1850.



E. Richardt del.

C. A. Reitzels Forlag

Ern. Bærentzen & C^o lith. Inst.

GAMMEL-ESTRUP

i Jylland.

GAMMEL-ESTRUP

i Jylland.



Denne herlige gamle Gaard, een af de skønneste, vort Fædreland har at opvise, — i Modsatning til Estrup i Ribe Amt i de senere Tider benævnt Gammel-Estrup, — ligger i Auning Sogn, Sønder Hals Herred i Randers Amt, ved Bredden af Estrup eller Auning-Å, en ringe Levning af de anseelige Vandflader, der i Oldtiden bedækkede Landet mellem Randers, Grenaa og Kalls Bliig, dengang hine høje Bakker, som nu begrænsede de vidtstrakte Dale, vare Kystens Skrænter, saa at de 5 Herreder Rougsø, Sønder Hals, Nørre, Sønder og Mols kun vare større og mindre Der, der dukkede op af Vandene. Om disses Omfang endnu i den kristelige Tid bærer det Sagn Vidne, at en fornem Jomfru her engang i en Storm kom i saa stor Havsnød, at hun lovede at bygge en Kirke paa det Sted, hvor hun kom i Land, hvorefter Skibet strandede ved Fløistrup i Hørning Sogn, ligeoverfor Vester Alling Kirke*). Dette Sted ligger nu to Mile fra Havet og Enhver, der blot bedømmer Sagnet herefter, vil let antage det for fuldkommen ubegrundet, medens den, som paa selve Stedet har gjort Bekjendtskab med disse flade af høje Bakker indesluttede Sletter, der endnu saa ganske bære Havbundens Natur, og ved Neilgaard i Nørre Herred har seet en Østersbank ligge midt inde i en Skov, langt fra Stranden og efter Diet at dømme i det mindste 100 Fod over Havets Overflade, vil være saa fast overtydet om Landets betydelige Hævning at en saadan Forandring i Vandstandens Høide ingenlunde kan forundre ham.

I de store Sumpe, som det tilbageviggende Hav efterlod sig tæt ved Skrænten, der tidligere var Strandbred og nu det anseelige Helligbjerg, valgte for over 500 Aar siden en mægtig Mand en Holm til sin Bolig og opførte paa samme det ældste Løsendorp eller Vøsendorp, der allerede forekommer før Midten af det 14de Aarhundrede. Uagtet man ikke veed, hvorledes Gaarden den-

gang saae ud, kan man dog med Visshed sige at den laae paa samme Sted som nu, ligesom ogsaa Boldstedet, — der mod Vest, i Fortiden den eneste tilgængelige Side, er forsynet med dobbelte Grave, imellem hvilke rimeligviis har været en Skanse med et Porttaarn, — tyder paa en høi Grad af Alde. Den nuværende Bygning er derimod kun fra det 17de Aarhundrede, dog ere nogle ældre Mure bibeholdt. Gaarden bestaaer nu af en Hovedfløi med et Porttaarn og to ottekantede — foroven flade — Taarne udvendigen, samt dertil to Sidesløie og et senere tilbygget fjerde Huus, som lukker Gaarden, men dog er saa lavt at det ikke alt for meget forstyrrer Stilen i Bygningen; inde i Gaarden findes der desuden to Taarne med Kupler og Spir. Taarnene have fire Etager, Bygningen selv tre foruden hvælvede Kjeldere; det Hele er rødt, dog er Porttaarnet uheldigviis bleven overhviddet i en senere Tid. Over Indgangen til det ene Taarn staaer J. S. J. B. 1630, Jørgen Skeel og Fru Tytte Brok, hvilke rimeligviis have givet Gaarden dens nuværende Skikkelse, skjøndt Fru Tyttes Fader, Lste Brok, aldeles havde ombygget de ældre Huse inden for Gravene, af hvilke nu neppe andet er tilbage end Hovedfløiens Indermuur, hvis spidsbuede nu tilmurede Binduer ere fra det 14de eller 15de Aarhundrede, medens Overmuren som vender imod Helligbjerg i et lille Kanonstuds Afstand, rimeligviis af Lste Brok er bleven gjort saa solid, idet den er over tre Alen tyk, forsynet med tre udvendige Taarne, der vare besatte med Kanoner. Over Gravene føre murede Brøer, som ere fra det forrige Aarhundrede. Ladegaarden er solid Grundmuur og meget anseelig, med Ridehuus og Stutteristald, da der paa Gaarden i tidligere Dage var et betydeligt Stutteri, med vilde Stodheste paa Den Hjelms; to af Husene i Ladegaarden vise endnu tydelige Spor af at have været beboede af Herfjæbet, rimeligviis medens Hovedbygningen blev opført: i det søndre Huus findes et Taarn med Bindeltrappe som Dpgang. — Ved Enden af Laden er Porten, og paa begge Sider af denne en Mængde tilmurede Skydeskaar, da ethvert Angreb paa

*) Efter andre Beretninger bortførtes hun af Røvere over Søen, da der paa hendes Ven til Jomfru Maria opstod en saa stærk Storm at Vaaden strandede ved Fløistrup.

GAMMEL-ESTRUP

i Jylland.

Gaarden maatte stee fra denne Side, den nærmeste ved Helligbjerget. — Gaardens Beliggenhed er meget smuk, ved Foden af Helligbjerget med den anseelige Dal foran sig, hvor grønne Enge, Marker og Spaastove, den brede Aa, Auning Kirke og i Baggrunden høie skovbegroede Bakker danne et Hele, der beherskes af den stolte gamle Borg med sine Taarne, Kupler og Spiir, som er eet af de smukkeste Minder om den gothiske Renaissanceskik, Danmark har at opvise. Værelserne ere høie og tildeels anseelige: Ridder salen 23 Alen lang og 10 Alen bred, behængt med Tapeter fra Slutningen af det 17^{de} Aarhundrede, hvilke forestille ti Herregaarde, der dengang vare i Familien Scheels Eie. I den ene Taarnkelder har den som Chemiker og Alchymist bekjendte rige Christen Scheel havt sit Laboratorium, som endnu er bevaret i sin gamle Skikkelse; her tilberedte han efter Sagnet det Guld, som skaffede ham Tilnavnet den Rige og Familien sine anseelige Eiendomme; et Par fyldte Flasker ere endnu tilbage, men Indholdet skal kun være Rosenvand.

Gammel-Estrup forekommer første Gang i Aaret 1340, da det af Grev Geerts Sønnen i Fredslutningen med Valdemar Atterdag tilbagegives sin Eier, Anders Jensen til Esendrup, som Grev Geert havde fordrevet fra dette sit Hæste. Anders Jensen har altsaa, som overhovedet Randers Omegn, til det Yderste forsvaret sig mod de indtrængende fremmede Voldsmænd; han nævnes ikke oftere og var død 1355, da hans Enke, Fru Johanne Nielsdatter Brok, var i Besiddelse af Gaarden. Hun var en meget rig Dame, af en beremt og ældgammel Slægt, hvis Navn allerede forekommer et Aarhundrede tidligere; hendes Efterkommere optog det senere, dog bibeholdende deres eget Famillevaaben, hvilket i hvin Tid var en almindelig Skik. Fru Johanne maa være død noget før Aaret 1372, da der skiftedes efter hende. I den Krig, Valdemar Atterdag i Aaret 1359 førte mod de over Kongens tiltagende Despoti og Hr. Niels Bugges Drab misfornøiede Jyder, der i Masse greb til Vaaben, især i Randers Amt, hørte Fru Johanne til hans Hjender, thi blandt flere Borge i denne Egn udslogde Kongen ogsaa Esendrup, der saaledes anden Gang i tyve Aar faldt i en Hjendes Hænder.

Anders Jensens og Fru Johanne Broks Søn, Hr. Jens Andersen til Esendrup, Ridder, nævnes allerede 1369 i Freden mellem Danmark og Hanskebærerne som een af Kongens faa Tilhængere i Jylland og Hovedsmand paa Bygholm; han arvede efter Faderen Estrup, efter Moderen Bregenholm, købte Skjervad og mere Gods, navnlig Christianstrup Birk ved Randers, var 1374 Drost og levede endnu

1404. Af hans Sønnen fik Hr. Esker Jensen Brok, Ridder, Estrup og Bregenholm, var en i sin Tid mægtig og anseet Mand, men stridbar og urolig som de fleste af Slægten; han var Hovedsmand paa Aalborghuus og anførte som saadan i Aaret 1441 den kongelige Hær mod de oprørske Vendelboer, Morsinger og Thyboer, i hvilket Slag han faldt, og de over hans Haardhed og Tyranni opbragte seierrige Bønder huggede Liget i mange Stykker; Kong Christoffer hævnedes ham.

Hr. Lave Eskersens Brok, Ridder, den Udsødes eneste Søn, fik 1472 ved Skiftet efter Faderen Estrup og Bregenholm samt Bemmetofte efter Fru Johanne Nielsdatter af Bemmetofte, Oluf Eskersens Efterl.; han eiede desuden Frøberg i Fyen, Varsbæk og Hammer i Skaane. Gammel-Estrup maa han have besiddet før Skiftet efter Faderen kom i Stand, da han 1469 fik Birkebrev paa alt sit Gods i Fausning og Auning Sogne af Kong Christian den Første; saaledes opstod Estrup Birk, der har vedligeholdt sig indtil den Dag i Dag. Han var een af Slægtens voldsomste og stridbareste Herrer, havde i Aarrækken 1460—75 Processer og Stridigheder med Rosenkrandserne paa Bjørnholm og Hefringholm, hvilke af og til førte til Feide og Drab og da igjen standses ved Stillestand og Fredbreve, af hvilke der i Aaret 1462 Hayes ikke mindre end tre; ogsaa ved andre Leiligheder viste sig hans voldsomme og utæmmelige Character, saa at han og hans Folk tiltaltes for en Mængde forskjellige Manddrab, af hvilke eet i Aaret 1468 øvedes af Hr. Lave Brok med egen Haand imod den rige og ansete Borger Nis Paaſte i Randers, som nedensltaaende Visse vidner:

1. De Paaſte Sønnen lader bygge et Huus Midt paa Randers Gade,
Jeg saae aldrig saa høit et Huus
I alle mine Livs Dage.
De Paaſte Sønnen forbygger alle Borge.
2. Der er paa det samme Huus
Femten høie Loft,
Knappen er af det røde Guld,
Det kinner over Muur og Loft.
De Paaſte Sønnen forbygger alle Borge.
3. De Paaſte Sønnen lader bygge et Huus
Midt paa Randers Gade,
Jeg saae aldrig saa høit et Huus
I alle mine Livs Dage.
De Paaſte Sønnen forbygger alle Borge.
4. Der er paa det samme Huus
Femten høie Loft,
Knappen er af det røde Guld,
Det kinner over Muur og Loft.
De Paaſte Sønnen forbygger alle Borge.
5. De Paaſte Sønnen lader bygge et Huus
Midt paa Randers Gade,
Jeg saae aldrig saa høit et Huus
I alle mine Livs Dage.
De Paaſte Sønnen forbygger alle Borge.
6. Der er paa det samme Huus
Femten høie Loft,
Knappen er af det røde Guld,
Det kinner over Muur og Loft.
De Paaſte Sønnen forbygger alle Borge.
7. Det var Niels Paaſte Søn
Han rider i Røstfund,
Mødte ham unge Herr Lave
Brok i saa ond en Stund.
8. Hør Du Niels Paaſte Søn,
Og hvi rider Du her,
Hvi est Du ikke i Rjøbenhavn,
Mig for Kongen at tjær.
9. Jeg var mig i Helsingør,
Mine Dren solgte jeg der,
Kongen er i Rjøbenhavn,
Jeg kom hannem aldrig nær.

GAMMEL-ESTRUP

i Jylland.

10. Saa vel troer jeg vor unge Konge
Dgfaa hiin rige Herr Dtt¹⁾,
Saa gjør jeg Eder, Herr Lave Brof.
I gjør mig intet andet end Godt.

11. Du maatte vel tro hiin rige Hr. Dtt¹⁾
Dgfaa vor unge Konge
Du tro ret aldrig Hr. Lave Brof
Han haver en Dremetunge.

12. Det var unge Hr. Lave Brof
Han sit Sværd uddrog,
Det var Nielus Paaste Søn
Han sender i Midie hug.

13. Nu ligger Nielus Paaste Søn
Han ligger i Lunden død,
Det kosted unge Hr. Lave Brof,
Baade Penge og Guld saa rød.
De Paaste Sønner forbygger alle Borg.

Hvormeget af det røde Guld Hr. Lave Brof har maattet givet i Erstatning til den Myrdedes Brødre, Peder og Anders Paaste, Borgere i Randers, er det nu ikke muligt at opgive, men vel at hans Foged, Jens Skriver i Christrup, paa hans Begne gjorde Knæfald for dem med Bøn om Tilgivelse, hvorefter de paa deres egne og deres Frænders Begne gjorde ham „en tryk Sone og evig Orseide“ og forbød alle og enhver, især deres Slægt, „at seide eller arge paa Lave Brof eller hans Slægt for den Sag under et fuldt Aarbødsmaal paa deres egen Hals,“ som Udtrykkene lyde i et saadan Freds-brev, hvormed den Sag altsaa var afgjort.

Hr. Lave Brof fortsatte den af hans Forsædre paabegyndte Sammenkjøben af Bøndergods i Estrups nærmeste Omegn og erhvervede saaledes 2 Gaarde i Auning Sogn, 7 Gaarde 1 Bol i Hausling Sogn, 2 Gaarde i Liim Sogn, samt den for Høstet og Græsning vigtige D Karholm i Randers Fjord, hvoraf Halvdelen senere er kommen til Steenalt, foruden mere Gods. Om Fiskeretten i det saakaldte Enemærke, Allingaaes Munding til Udsgaard, hvilket Hr. Lave Brof paastod hørte: udelukkende til Estrup i 40 Aar og mere, medens Eierne af Steenalt og Hevringholm samt Beboerne af Rougsø Herred gjorde Fordring paa lige Ret for dem foran deres Grund, begyndte 1460 de langvarige Stridigheder, som Hr. Lave Brof rigtignok foreløbigen endte ved en Lavhænd af Sønder Hald Herredsting 1475, der erklærede Enemærket for udelukkende at høre til Gammel-Estrup, men efter 60 Aars Forløb begyndte Stridighederne igjen og fortsattes i omtrent 200 Aar, ja ere indtil den Dag i Dag ikke fuldkommen endte. En Landstingsdom af 1601 er i denne Strid af megen Inter-

esse, da deri af de Rougsø Herredsmænd et Tingsvidne var fremlagt, som Herredsfogden i Sønder Hald Herred, Peer Udsen, havde udstædt i Aaret 1507 og derved erklæret den af ham beseglede Lavhænd for ham med Bold aftroungen af Hr. Lave Brof, som greb ham ved Herredstinget og førte ham til Estrup Mølle, hvor han tvang ham til at sætte sit Segl for denne Lavhænd, hvorved den kongelige Lehnsmænd havde forbudt ham saadant. Dette er i og for sig ingenlunde usandsynligt, og Herredsfogden har da først efter Hr. Laves Død vovet at fremkomme med sin Indsigelse: da imidlertid Sagen blev taget op efter saa lang Tids Forløb og Peer Udsen ikke strax efterat være kommen paa fri Fod gjorde nogen Indsigelse, kunde Domstolene naturligvis efter 104 Aars Forløb ikke give en saadan Erklæring noget Medhold.

Hr. Lave Brof levede endnu i Aaret 1501, skjøndt der almindeligen fortælles at han faldt i Slaget mod Dithmarskerne Aar 1500; han var død i Aaret 1506, da Kong Hans skjødde til Hr. Henrik Knudsen (Gyldenstjerne) til Restrup, Ridder og Rigets Raad, at den Arvelod i Estrup, Frøberg, Bemmetofte, Barsbæk og Hammer Hovedgaard, som kunde tilfalde Fru Margrethe efter sin Fader, Hr. Lave Brof, da hendes Husbond, Hr. Niels Clausen (Sparre) i Sverrig, havde forbrudt saadant ved sin Deeltagelse i Oprøret imod Kongen. Skiftet efter Hr. Lave Brof foretoges 1509, da Enken, Fru Kirsten Peders Datter Sog, — som imidlertid var bleven gift med Hr. Peder Lykke til Demstrup og Hverringe, Ridder og Rigets Raad, og først døde 1542, — fik Estrup paa 20 Aar, efter hvilken Tids Forløb det skulde tilfalde hendes Børn af første Ægtekab, Niels Brof og Jomfru Ide Brof, hvilke 1529 foretog et nyt Skifte og deelte Gammel-Estrup og Bemmetofte saaledes at Broderen fik de to Trediedele af Gaardens Bygninger og Huse, Søsteren, — der imidlertid var bleven gift med Hr. Truid Ulftand til Torup, Ridder, Rigets Raad og Befalingsmand paa Barberg Slot, som Marcus Meier narrede ham for i Ørens Feide, — een Trediedeel. Herved opstod i Estrup hiint besynderlige i Fortiden ikke saa ualmindelige Sameie, hvorved to forskellige Familier boede paa Gaarden, Brokkerne i den sydlige og vestlige Fløi af den med Grave omgivne Hovedbygning, Ulftanderne i den nordlige og østlige, men næsten hele denne Delingsperiode er ledsaget af Processer og Stridigheder om deres forskellige Rettigheder, saa at det neppe har været med de venfabeligste Dine, de hver Dag saae hinanden; Jorderne og Skovene besadtes imidlertid i Fælledskab, saalænge Svogrene levede. Niels Brof faldt i Slaget ved Alborg imod Skipper Clement og hans

1) Hr. Otte Nielsen Rosenkrands til Bjørnholm, Ridder, Rigets Raad og Hofmester, een af Landets magtigste Herrer og Hr. Lave Brofs Fiende.

GAMMEL-ESTRUP

i Jylland.

Bønder i Aaret 1534, hvorefter hans Andeel i begge Gaardene tilfaldt hans Enke, Fru Jytte Podebusk — som siden ægtede Rigsraaden Knud Gyldenskjær til Aagaard, der 1547—59 benævnes til Estrup — og deres umyndige Børn, Lave Brok og Margrethe Brok. Lave Brok til Estrup og Bemmetofte, der senere blev Befælingsmand paa Bordingborg og Holbæk Slotte, stiftede først i Aaret 1553 med Fætereren Gregers Truidsen Ulfstand til Estrup, som havde arvet sin Faders Andeel og hidtil havde siddet i Fællesskab med sin Fætter paa Estrup; alle Marker, Enge og Skove bleve deelte i tre Dele, hvoraf Lave Brok tog de to eller en Broderlod, Gregers Ulfstand den ene eller en Søsterlod. Lave Brok faldt i det berømte Slag ved Svarteraa 1565, hvorefter hans Enkesøster, Margrethe Bille — som først døde 1595, — overtog Godserne for sine to smaa Børn, Lasse og Niels Brok, af hvilke den sidste døde af Pest i Strasborg 1578 paa sin Udenlandsrejse, den første blev Rigsraad og Lehnsmænd paa Dronningborg samt en af sin Tids rigeste Mænd, der utrætteligen ved Kjøb, Salg og Magestifter samlede Godset til Estrup saa vel som til sine andre Eiendomme, nemlig i Jylland Hefringholm, Nielsstrup, Rygaard, Skjersø, Gessenbæk Kloster og Bjellerupgaard, i Hjen Andeel i Svithved og Rørhæk, i Sjælland Bemmetofte, i Skaane Alnerup, Ellinge og Ørtofte, i Halland Balden. Af disse anselige Eiendomme havde han kjøbt de fleste, hvortil hans Orden og Nøiagtighed i Pengesager satte ham istand, og arvet de Øvrige. Desuden eiede han fire Kjøbstedgaarde, hvoraf een paa Kjøbmagergade i Kjøbenhavn, der havde kostet 2300 Rdl. Spec., samt endeel Gods i Norge, der dog nok neppe var betydeligt. — Gammel-Estrup lykkebes det ham at samle igjen, endskjøndt rigtignok til en saa høi Pris som man ellers ikke let træffer paa i hin Tid.

Hr. Truid Ulfstands Andeel i Estrup tilfaldt ved Skiftet efter ham Gregers Truidsen Ulfstand, Hovedsmand til Salts, Halskloster, Sorup Birk og Ravnsborg, der beboede Estrup og i Almindelighed benævnes til samme, Høndt han ogsaa eiede Torup i Skaane; han førte idelige Processer med Brokkerne og deres Medarvinger, Jørgen Bille til Ellinge — gift med Niels Broks Datter Margrethe — og Knud Gyldenskjær til Aagaard og hans Børn, hvilke først stiftede efter Niels Brok og Fru Jytte Podebusk 1586. Gregers Ulfstand døde 1582, hvorefter Estrup og det ydste Gods tilfaldt hans ældste Datter, Mette Ulfstand, der var gift med Carl Bryske til Margaard, men allerede død 1579; 1584 foretoges Skiftet efter Gregers Ulfstand og Aaret efter affjøbte Lasse Brok Carl Bryske for 4000 gamle Daler hans Anpart i Bygningerne paa Estrup

— der her for første Gang benævnes Gamle-Estrup, — med omliggende Grave; Marker, Skove, Enge og Bøndergods tilfaldt derimod Fru Mettes tvende Sønner, Geert Bryske til Katholm, Åsdal, Bogensholm og Bedø, og Truid Bryske til Langesø, Margaard og Haraldskjær, af hvilke Lasse Brok efterhaanden indkjøbte deres hele Lod; det endelige Skjøde af Truid Bryske paa en Trede-deel af Estrup med Skove, Gods og Eiendom samt en Trede-deel i alle Engene og Lareffteriet er dateret d. 29de Oct. 1616; han fik 100 Rdl. Species for Tønde Harkorn, dog Gadehuse, Gjesteri, Tærskpenge og Arbeidspenge uberegne; til denne Lod hørte da 26 Bønder i Fausving Sogn, 14 i Auning Sogn, 12 i Christrup Sogn, 3 i Hørning Sogn, 2 i Øster-Ålling Sogn, samt Estrup og Nielsrupgaards Møller. En saa høi Pris for Tordegods har jeg aldrig truffet paa før Frederik den Fjerdes Tid, og den vidner saavel om den ypperlige Forfatning, hvori Bøndergodset har været i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, som om den store Interesse, det havde for Lasse Brok at blive eneste Lodseier af Estrup og saaledes at slippe fri for de uafslættelige Processer og Tvistigheder, hvori Gaardens Giere i næsten 100 Aar havde ligget med hinanden.

Rimeligviis har Lasse Brok begyndt at ombygge de gamle Huse før dette Kjøb fandt Sted, da de allerede ved hans Faders Overtagelse af Gaarden fandtes saa brøstfældige at man „ikke vel kunde sidde eller ligge tørt i Husene eller lægge Korn tørt i Ladegaarden, naar Regn var, eller Trapperne vare saadan at en Karl kunde være forvaret med at gaae op med en Sæk Korn; Summa det var ilde forfaldent og udi onde Maade, baade inde og ude, den Tid Lave Brok tog og annammede samme Gaard;“ dog har denne Ombygning nok staaet meget længe paa, og man kan nu ikke nøie afgjøre hvad der skyldes ham og hvad der skrives sig fra hans Datter og Svigersøn, der fuldførte Værket og have efterladt et saa skjønt Minde om hin Tids Smag i Bygningskunsten. — I Aaret 1619 havde Lasse Brok den store Sorg at miste sin eneste Søn, Lave Brok, under dennes Ophold i Paris, og blev saaledes den sidste Mand af sin gamle berømte Slægt, saa at Dvergens Spaadom gif i Opfyldelse. Lasse Brok gif nemlig en Dag, fortælles der, paa Marken ved Bemmetofte og slog hen i Veiret med sin Kjev, da der paa een Gang fløi en Hat hen for hans Fødder; han lod Tjeneren tage den op og sætte den paa Hovedet, hvorved denne strax blev usynlig, og det samme hendtes Lasse Brok, da han forsøgte derpaa. Han gif hjem, fornøiet over sin Faugst, men fort efter kom en barhovedet

GAMMEL-ESTRUP

i Jylland.

Dreng til Borten og bad om sin Hat, som Junkeren havde slaet ham af Hovedet, bød ogsaa 100 Ducater, og siden mere derfor, men forgjæves. Da lovede Drengen ham at, saafremt han vilde give Hatten tilbage, skulde hans Efterkommere aldrig komme til at fattes noget; nu gav Junkeren ham Hatten, da han meente at den med sligt Løfte var vel betalt, men, da Drengen gik ud af Døren, sagde han: „Du skal dog ei efterlade Dig Sønner, men Døttre!“ og saa stete det; Lste Brod døde som den sidste Mand af Slægten, men hans Døttres Afkom lever den Dag i Dag og fattes ikke Velstand.

Lste Brod døde 1625; hans Frue, Christense Viffert, Aaret iforveien. Af hans tre Døttre, som overlevede ham, arvede Fru Tytte Brod Gammel Estrup med sit hele Tiliggende; hun var gift med Hr. Jørgen Skeel til Sostrup, Orbst, Skjervad, Hegnet og Ulstrup, Ridder, Rigets Raad og Marsk, der forsøgede sin Frues Giendomme med endnu anseeligere og døde 1631*); Fru Tytte Brod 1640. Ogsaa Hr. Jørgen Skeel kom i en farlig Berørelse med Dvergene, hvilken heller ikke blev uden Indflydelse. Engang, fortælles der, bivaagede han en Kamp mellem to Underjordiste, som bebogede tvende Høie tæt ved Gaarden; den stridbare Marsk kunde ikke være orkesløs Tilskuer ved en saadan Kamp og hjalp den ene, som bænd gik af med Seieren, hvorfor den Dvervundne spaaede ham at der aldrig skulde være meer end een Søn i hans Slægt, hvormod den anden lagde til at Slægten aldrig skulde mangle Sønner. Denne Forbandelse holdt sig ogsaa troligt gjennem 5 Generationer indtil forrige Aarhundredes Slutning, da den maatte vige for den nye Aand, som Revolutionerne føre med sig, der har betvunget og kuldkaftet ganske andre Ting end en stakkels Dvergs Forbandelse.

*) Om ham og hans nærmeste Slægt er der fortalt endel i andet Bind af denne Samling under Bezoon og i tredje Bind under Hardenberg; jeg vil imidlertid her henvisse Læseren til at berette hvorledes Jørgen Skeel fik Sostrup og Skjervad, hvilke efter Sagnet bleve vundne i Spil fra Hans Seefeld, da jeg senere har havt Afgang til disse Gaardes Krøstner.

Saa utroligt Sagnet end lyder maa det dog uden Tvivl ansees for fuldkommen begrundet og falder ogsaa i en Tid, da høit Spil bredes stærkere i hele Europa end man ellers let skal kunne opvise Mage til. Det var i Halmstab i Halland, under Krigen med Sverrig, at de Herrer Officerer og Adelsmænd have søgt at fordrive sig Tiden og Lykken har været Hans Seefeld saa ugunstig at han tabte Sostrup og dertil betydelige Forfrøninger, som nabfagede ham til Aaret efter at sælge Skjervad, hvorved Ordsproget opstod: „de følges ad, som Sostrup og Skjervad.“ At Sostrup blev rundet i Spil staaer naturligtvis ikke i Skjædet, men da Hans Seefelds Følgebreve til alle Sostrups Tjenere, at svare Jørgen Skeel, er dateret 1ste Mai 1612 i Halmstab, ligesom hans Forpligtelsesbrev, at antvorde Jørgen Skeel, alle Følgebreve paa Sostrup, er udstært sammesteds Dagen efter, og Hans Seefeld fire Aar iforveien arvede begge Godser gjeftvise

Af Jørgen Skeels tvende Sønner døde Axel Skeel allerede 1637, hvorved alle Giendommene faldt til Christen Skeel, der med Rette kaldes den rige, i sin Tid en berømt Chemiker og Alkymist, som almindeligen antoges for at kunne gjøre Guldb, Med de efter sin Fader arvede sex Herregaarde forenede han Ravnholt og Lølse i Jyen med Andeel i Krenkerup, Rosenlund og Nørregaard paa Folland; han var Geheimeraad, hvid Ridder og Stiftamtmand, gift med Fru Birgitte Rosenkrands fra Krenkerup, indkjøbte en Mængde Krongods, især Tiender, og døde 1687, ti Aar efter sin Frue. Af deres to Børn arvede Datteren Ravnholt og Lølse, hvorimod alt det Dvrige faldt til Sønnen, Kammerjunker Jørgen Skeel, som indløste Krenkerup, Rosenlund og Nørregaard, 1065 Ld. Hartorn, fra sine Medarvinger, men allerede døde 1697*) og ligger begravet i Auning Kirke, hvor hans Frue, den for sin Gjerrighed og Herfsesygge bekendte Benedicte Margrethe Brodendorff fra Botkamp, lod oprette et udmærket smukt Epitaphium over ham; han ligger i heel Figur med alle sine

efter sin Forældre og dertil var ugift, kan man kun se denne Naade forklare sig hans hurtige Udelæggelse samt hans Hæstværk med under Krigen — i Keiseren ligeoverfor Fienden — at blive af med sin Gaard. Jørgen Skeel lod ogsaa med en stor Hast disse Breve ringlase, nemlig allerede d. 14 Mai 1612, da alle Sostrups Tjenere gik frem paa Ringet, efterat have hørt Følgebrevet oplæse, og gav Jørgen Skeels Riddefoged fra Kalls Haanden paa hans Husbonns Begne og tilfældig ham deres Tjeneste; Skjædet blev derimod først udfærdiget ved Hans Seefelds Tilbagekomst til Skjervad og er dateret d. 28 Sept. 1612. Det følgende Aar, den første Decbr., skriver Hans Seefeld til sin Broder, Envolv Seefeld til Bisborggaard, om han ikke vil bede Lste Brod om at spørge Jørgen Skeel, hvorvidt han skulde være villig til at købe Skjervad, da Hans Seefeld nu til Dmsslag skal udrede nogle tusinde Rigsbaler, som han har lovet for. Envolv Seefeld sendte sin Frue til Lste Brod, d. 3die Decbr., som derpaa selv med hende og Svogerens Berner Yarsberg til ham d. 12te, hvorefter de drog til Kalls, afgjorde Handelen d. 15de, da Skjædet og Følgebrevet til Bønderne er udfærdiget, og kom tilbage d. 16de til Lste Brod paa Dronningborg. Skjervad var 16 Ræster 9 Ld. Hartorn eller 585 Ld. Byg i aarlig Indtagt, og Sostrup har nok været ligesaa stort i det Mindste. At Gaardene ere tabte i Spil anseer jeg for beviist, men sandseligere at afgjøre bliver det om Jørgen Skeel har rundet dem eller blot kjøbt af den uheldige Spiller, som maatte sælge. Da imidlertid Jørgen Skeel tidligere kunde eiede Hegnet, for mange Aar siden havde arvet sin Fader, endnu ikke sin Moder og neppe havde faaet noget efter sin afdøde Frue, men nu pludseligt kan kjøbe to Godser, ligger den Tanke temmelig nær, at Spillet har været ham ligesaa gunstigt som det var Hans Seefeld ugunstigt, og at i det Mindste Sostrup paa denne Naade er kommet i hans Hænder.

*) Et mærkeligt Træk til at vise Naaden, hvorpaa Kongen søgte at gjøre de nyoprettede Orverers og Baroners Dverlegenhed over den simple Adel gjevende, findes i Jørgen Skeels Liv. Han henvendte sig til Kongen for at erholde Comtesse Wlesfelds Haand, og han, den rigeste Adelsmand i Danmark, af Landets mægtigste og anseeligste Slægt, hvilken rigtignok altid havde faaet Kongerne haardt imod, fik det Svar „at Hans Majestæt det ei vilde consentere, efter hendes Faders Testament det ei kunde tillades, og at Lige og Lige ubi Stand bedst søiede sig tillsammans.“ Jørgen Skeel var imidlertid sin Familys Prinsipier for tro til at boie sig, og lod sig til sin Dødbedag noie med sin Junkertitel og sin uafhængige Stilling som Danmarks første Godseier.

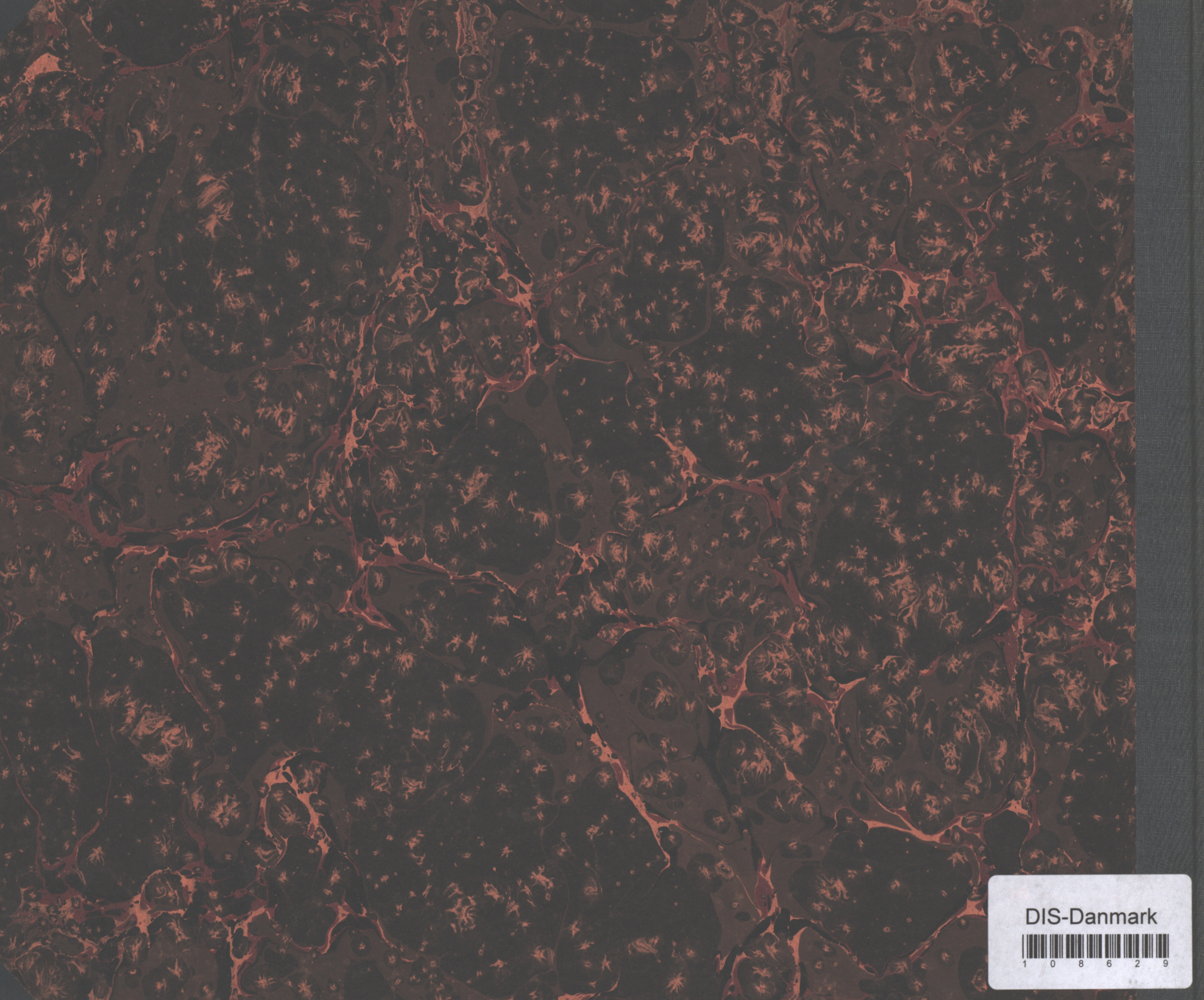
GAMMEL-ESTRUP

i Jylland.

Ahner paa høire Side: Fruen blot i Basrelief og hendes Ahner ere udstræbte af Skjoldene, som det hedder fordi hun nægtede at betale Billedhuggeren, der saaledes hævnede sig. Hun fik Krenkerup, Rosenlund og Nørregaard, som med hendes anden Mand, General Grev Christian Ditlev Reventlov, gik over til dennes Familie; Gammel-Estrup oprettede hun samme Aar, Manden døde, til Stamhus for Sønnen Christen Scheel. Det udgjorde da 98 Td. 1 Skp. 3 Fdk. frit Ager og Eng, 14 Td. 5 Skp. 1 Fdk. Skovskjold, 31 Td. 7 Skp. Møllekjold Hartkorn; dertil 155 Td. 1 Skp. matriculeret Tiendehartkorn, 1293 Td. ufrit Ager og Eng, 35 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Skovskjold Hartkorn, ialt 1628 Td. 7 Skp. Hartkorn af alle Slags, beliggende i Fausning, Auning, Weilby, Øster-Auning, Vester-Auning, Marie Magdalene, Liim, Skjerring, Krogsbæk, Skader, Søby, Marslev, Hørning, Hjortshøj, Birring, Øslenbæk, Christrup, Dræstved og Holbæk Sogne samt Den Hjelms ved Ebeltoft, hvilket svarede 2121 Rbd. 4 g. i Penge, altsaa ikke engang 10 g. af Td. Hartkorn; dertil 204 Høns og 1199 Kg. Tienderne vare: Kirketienden af Fausning, Auning, Øster-Auning, Vester-Auning, Birring og Øslenbæk Sogne med Kirker og jus vocandi, Kongetienden af Fausning og Auning Sogne. Christen Scheel kom desuden, deels ved Arv efter Faderen, deels ved Kjøb, i Besiddelse af Sofstrup, Skjervad, Ørbækgaard, Skjern med Karmark, Ulstrup, Himmestrup, Bislum og Østergaard med 16 Kirker; ialt med Estrup 5371 Td. Hartkorn af alle Slags og 22 Kirker. 1725 oprettede han — forladende sin Families Principer — Grevskabet Scheel, blev Greve, Kammerherre og Oberst og døde 1731; hans Frue, Baronesse Augusta von Winterfeld, 1740. Deres Søn, Grev Jørgen Scheel, var Overstaldmester, Geheimeraad, Ridder af Elephanten og forfjænnede Gammel-Estrup meget ved at opføre de smukke Broer, de anselige Havemure, en stor Deel af Ladebygningerne, Ridehuset og Ridebanen, som han overhovedet interesserede sig meget for Sultetriet, der var i en fortrinlig Stand. En god Deconom var han imidlertid ikke, saaledes som hans Forfædre, og solgte efterhaanden Østergaard, Himmestrup og Bislum; han døde 1786 og overlevede sin eneste Søn, Grev Christen Scheel, Gesandt i Rusland, hvid Ridder, der døde 1771 i Rusland og skal

have været meget yndet af Kæiserinde Catharina, hvorfra der fortælles at Orlov skal have forgiven ham. Hans Søn, Grev Jørgen Scheel, Kammerherre og Oberstlieutenant, folgte efterhaanden med og uden Regjeringens Tilladelse alle Familjens Eiendomme paa Stamhuset Gammel-Estrup nær, over 3000 Td. Hartkorn, og døde 1825, efterladende sin ældste Søn, Grev Christen Scheel, Stamhuset alene; denne døde 1844 og hans Enke, Grevinde Christiane Scheel, fød Pind, besidder ifølge kongl. Bevilling Stamhuset saalænge hun lever. — Dettets Størrelse er efter den nye Matrikel følgende. Hovedgaarde: privileg. Hartkorn Ager og Eng 89 Td. 3 Skp. 2½ Alb., Skovskjold 14 Td. 5 Skp. 1 Fdk., Møllekjold 31 Td. 7 Skp., uprivileg. Ager og Eng 7 Td. 2 Skp. 3 Fdk. 1 Alb.; foruden Hovedgaarden Gammel-Estrup er der en Afbyggergaard Christensminde paa 130 Td. Land; med Møllen, Kroen, Afbyggergaarden og de under Hovedgaarden henhørende Holme og Enge har denne et Areal af 1716 Td. Land. Tienderne ere uforandrede, nemlig Kirketienden af Fausning, Auning, Øster-Auning, Vester-Auning, Birring og Øslenbæk, matriculerede for 115 Td. 3 Skp. af tiendeydende Hartkorn 892 Td., Kongetienden af Fausning og Auning Sogne, matr. for 39 Td. 6 Skp. af tiendeydende Hartkorn 261 Td. Bøndergodset udgjør 189 Gaarde 12 Bøstæder og 128 Huse, Hartkorn 1186 Td. 1 Skp. 2 Fdk. ¼ Alb., beliggende i Sønder Hald, Øster Lisbjerg og Røngsø Herreder i de forhen nævnte Sogne, tidligere udgjørende tre Birk, Estrup, Christrup og Øslenbæk, nu blot eet, Estrup Birk, hvortil Stamhuset hidtil har haft Forslagsret til Dommer- og Skriverembedet ligesom til de tre Præstefald, hvoraf de sex Sogne bestaae.

Slutteligen maae vi endnu gjøre opmærksom paa een Ting ved Gammel-Estrup, som det neppe har tilfældes med nogen Gaard i Danmark, nemlig at det aldrig er solgt i over 500 Aar og at det i hele denne Tid kun har været i to Familjers Eie; dog er Talen naturligtvis ikke ved denne Leilighed om den Parcel, der i det 16de Aarhundrede blev aflagt fra Gaarden.



DIS-Danmark



1 0 8 6 2 9